

דף יח

זוהא תנן ושויין שמשקיין את המים בכלי אבן לטהרן אבל לא מטבילין, ואי איתא נגזור השקה אטו הטבלה, ותסברא... וכיון דלית ליה מזהר זהיר בהו'. פירוש, נזהר שלא ייטמאו המים ולכך הוא מלתא דלא שכיחא ולא גזרו בו. ואם תאמר אם כן מדוע אין מטבילים הכלי על גב מימיו? יש לומר שאם נתיר לו לעשות כן שוב יהא הדבר מצוי, שלא ייזהר במשקים מלטמאם כדי שיוכל לטבול את הכלים אגב המים (מהר"ם שיף).

עוד י"ל שלא חילקו בטבילה גופא בין מצבים שכיחים ולא שכיחים, בייחוד שטעם הגזרה, שמא יעבירונו ד' אמות ברה"ר, שייך בכל אופן [נדוקא בהשקה אין חשש העברה ברה"ר שאינו לוט על טהרת המים (כמש"כ התוס'), משא"כ כשמהר עמם את הכלי].

'נדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדיה' ואין כאן חציצה, מפני שהמים באים בבגדים (עפ"י רמב"ם מקואות א, ז). ודוקא בבגדים רפויים [שכך היה מנהג נשים שלהן, כמו שעדיין נהגו הנשים של ארץ כנען'. לשון ראב"ן המובא בש"ך], אבל לא במהודקים לגוף (עפ"י מאירי כאן ובחולין לא. ראב"ן; ספר החינוך קעה; ש"ך יו"ד קצח סקנ"ו). ויש שכתבו שלעולם הבגדים אינם חוצצים, כי גם בד המתהדק – המים חודרים לתוכו מפני שהוא ארוג (עפ"י מעדני יום טוב על הרא"ש הלכות מקואות כח. וכ"מ שנקט להלכה כהנחה מוסכמת באג"מ אה"ע ח"ד יד ובסו"ס י"ג) ושמה מדאורייתא לכל הדעות אין זו חציצה.

וכל זה בדיעבד או במקום הדחק כמו כאן שנצרכת בשבת לבגדים טהורים [או כגון שהיו בני אדם עומדים שם – טובלת לכתחילה בבגדיה], אבל לכתחילה אין לטמא לטבול כשהוא לבוש (עפ"י רמב"ם וספר החינוך שם ועוד). ויש סוברים שנדה יכולה לטבול בבגדיה אף לכתחילה (עפ"י מעדני יום טוב ודברי חמודות בדעת הרא"ש הל' מקואות כח. והעירו שם מדברי הרא"ש בקיצור הלכות שתפשוט חלוקה. ונראה שבודאי ראוי לכתחילה לטבול בלא בגדים וכך הדרך לעשות (כמשמעות הרא"ש בשבת פ"ו ב) אלא שמן הדין מותר אף בבגדים).

'מתוך שלא הותרה לה אלא על ידי מלבוש זכורה היא'. ואין זה דומה למטביל כלי על גבי מימיו שאסור ואין אומרים מתוך שלא הותר לו אלא על גבי מימיו זכור הוא – כי כל עצמו לא בא אלא לטהר, את המים או את הכלי, אבל כאן אין נראה כלל שבאה ליטהר אלא שנכנסת למים להקיר (מהרש"א). ועוד, לפי שאין דרך טבילה במלבוש, מה שאין כן טבילת כלי אגב מימיו כך היא דרך טבילתו, וגם הלא אי אפשר לטהר המים אלא על ידי כלי, אבל אדם ומלבוש יכול להטביל כל אחד בפני עצמו, ועל כן זכורה היא (מהר"ם שיף).

'רב ביבי אמר: גזרה שמא ישהא'. כאן לא הקשו כל אותן קושיות שהקשו לעיל על רבה ורב יוסף, מפני שאין כאן חשש של איסור תורה, ולכן אם נטמא בולד הטומאה מותר – שלא גזרו בו שמא ישהא שהרי גם אם ישהא וישתמש בו לתרומה הלא מדין תורה לא נטמא הכלי (עפ"י מגיד משנה יו"ט ד, יח; צ"ח ומהר"ם שיף).

[אמנם מצינו שאסרו להשהות משום תקלה אף באיסור דרבנן, כגון מותר השמן של נר חנוכה – אך כאן מדובר על חשש שמא ישהא ולא על השהייה עצמה (עפ"י שו"ת כתב סופר יו"ד כח ועוד). וצ"ע לפי זה אם היה מותר להשהות כלים טמאים, אפילו בטומאה דרבנן. וכן להשהות כלים הלקוחים מנכרי שאינם טבולים – ע' ים של שלמה].

'מפני שנראה כמתקן כלי'. לפי טעם זה אסור כמו כן להטביל כלי-סעודה הניקח מן הנכרי שהרי בטבילה זו מתיר הוא את השימוש בו ונראה כמתקן כלי (וכן נקט הרא"ש), אבל לפי טעמם של רב יוסף ורב ביבי שנזכרו לעיל (וכן העתיק הר"ף) – אין לאסור, שאין שייך סחיטה בכלי סעודה, וגם לא חששו שמא ישהה אלא מפני חשש טומאה לתרומה ולטהרות. ויש אומרים שלדעת הסוברים שכלי מתכת טעונים טבילה מהתורה, יש חשש תקלה אף בכלים הלקוחים מגוי (ע' בענין זה בשאגת אריה נו; מנחת שלמה ח"ב סו, יד). ונחלקו הפוסקים בדבר (או"ח שכג, ז). ראה פרטי דינים ושיטות בחלק הסיכומים.

– אף בזמן הזה שאין לנו טומאה וטהרה, ואין שום תיקון בשימוש הכלי על ידי הטבילה – אסור להטביל כלים טמאים, שכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתיירו, גם אם בטל טעם התקנה (עפ"י באור הלכה רסא, א ד"ה את; שכו, ח ד"ה אדם).

'אדם נראה כמיקר... פעמים שאדם בא בשרב ורוחץ אפילו במי משרה... פעמים שאדם בא מן השדה מלוכלך בטיט ובצואה ורוחץ אפילו בימות הגשמים'. אין הכוונה שמפני טעמים אלו סבורים הרואים שהוא מיקר או רוחץ ואינו נראה כמי שבא להיטהר מטומאתו – שהרי אין אנשים תולים במקרים רחוקים כגון אלו, וגם הלא הוא מברך על הטבילה (ע' באור הלכה שכג, ז – ודלא כמגן-אברהם). אלא הכוונה היא שכל מעשה שעושים אותו בני אדם להנאתם או לצורך אחר, גם אם עושה אותו לתיקונו אין בזה ענין מלאכה ולא יבואו להקל מחמת זה לתקן כלי שהוא מעשה תיקון ממש. [וכן יש לבאר מה שאמרו שכל האוכלים אוכל אדם לרפואה (שבת קט) ולא גזרו משום שחיקת סממנים – אין הטעם משום שלא ידעו הרואים שאוכל לרפואה, אלא שמעשה שעושים אותו לאכילה אין בו שייכות מלאכה] (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד עה, ב, ע"ש באריכות. וע' גם בחדושים ובאורים).

בבאה"ל שם נשאר ב'צריך עיון' לענין הברכה, ותלה זאת במחלוקת הראשונים אם אומרים 'נראה כמיקר' כאשר יש דברים חיצוניים המוכיחים שבא להטביל כגון ברכה על הטבילה וכד'.

ונפ"מ גם לענין עצם הטבילה לכתחילה, שאם ננקוט שמברך אזי מותר להטביל כלי הראוי למלא בו מים, ע"י שממלאנו מהמקוה אף כשיש לו כלים אחרים, אבל אם אינו מברך אין לעשות כן לכתחילה משום הפסד הברכה (כמבואר במשנ"ב שם). וכלי שאין מברכים עליו, שטבילתו מחמת הספק או מחמת חומרא בעלמא כגון כלי פלטיק – נראה שיותר מן הדין אף לכתחילה, ואפילו שלא בדרך הערמה כגון שאינו ראוי למילוי מים (ע' משנ"ב שם).

(ע"ב) 'אמר אביי כי תנן נמי מתני' מגמע ופולט תנן. ורבא אמר: אפילו תימא מגמע ובולע ולא קשיא...' כמו כן, מצינו במקומות רבים שאביי דחק בלשון הברייתא או המשנה ורבא מאן בכך ופירש לפי דקדוק הלשון ומשמעותה המלאה – ע' במצוין בסוטה ח:

'הדר ביה רבא מההיא...'. על חזרתיו של רבא מדבריו הקודמים – ע' במובא בזבחים צד.

דף יט

'כגון דנקיט מנא בידיה ורהיט ואזיל בין השמשות...'. תימה רבה כיצד שייך לשנות מחלוקת רבי שמעון שזורי וחכמים בסתם, בזמן שהנידון הוא במעשה מסוים, ששאל בפחות מכעדשה או שאלה